

Posudek

Šimon Dittrich, Výrazy *vulgus, populus, turba* v Senekových *Epistulae morales*.
Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Praha 2013, 70 s. + 13 příloh

V *Epistulae morales* vede Seneka filosof-učitel, filosof-rádce Lucilia na cestě ke mravnímu zdokonalování také srovnáváním s názory ostatních lidí, které nedoporučuje následovat. Označuje je různými výrazy, mezi nimiž jsou *vulgus, populus a turba* a jež se rozhodl Š. Dittrich blíže prozkoumat.

Po úvodu (1), s. 9-11, v němž vysvětlil cíl a postup své práce, rozdělil svou práci do šesti kapitol různého rozsahu podle množství excerpt týkajících se výrazů, jejichž sémantiku zkoumal, a uzavřel 7. kapitolou tvořící závěr.

Senekovy *Epistulae morales* poskytly Š. Dittrichovi dostatečné množství materiálu k zjištění charakteru skupin lidí označovaných výše uvedenými výrazy a k výkladu o vztahu Seneky v roli filosofa-učitele i rádce a Lucilia - žáka k takto označeným skupinám lidí.

V 2. kapitole (s. 12-21) se Š. Dittrich zabývá výkladem míst, na nichž Seneka užívá výraz *vulgus*. Na základě interpretace výmluvných míst stanovuje jednak specifické rysy, jimž se vyznačuje tato skupina lidí a jednak vyjadřuje svůj názor, jaký postoj má jeho žák k názorům této skupiny zaujímat. Jako dva základní rysy typické pro *vulgus* určuje mylný úsudek a povrchnost. Tento výraz u Seneky vždy doprovázejí negativní konotace vyjádřené také sémantikou slov v jeho okolí a komunikační funkcí výpovědní, zejména výzvou nebo varováním.

Složitější je výklad významu výrazu *populus* v 3. kapitole (22-35) vzhledem k jeho polysémii i vzhledem k jeho o něco více než o polovinu četnějšímu výskytu. Š. Dittrich vyděluje u slova *populus* v *Epistulae morales* jednak význam obecnost (v divadle apod.) a posluchači (filosofa), nedoprovázené negativními konotacemi nebo i s konotacemi pozitivními. Pokud však *populus* označuje skupinu lidí, s jejichž názory, postoji a jednáním nemůže podle Seneky v roli psychagoga jednotlivec usilující o osobní zdokonalení souhlasit, protože stejně jako *vulgus* je pro ně typický mylný úsudek a povrchnost, z toho vyplývající nesprávné chování a další negativní rysy, jsou negativní konotace přítomny.

Další výraz, jímž je označována skupina lidí, s jejímiž názory, postoji a chováním je v každodenním životě při svém úsilí o zdokonalení konfrontován filosof-žák, je *turba*, jímž se již zabývala Italka P. Arenová a zkoumala jej z hlediska sociologického a právního. Toto slovo, jak ukazuje Š. Dittrich ve 5. kapitole (39-56), se na rozdíl od předchozích dvou vyskytuje s genitivním přívlaskem nebo bez přívlasku. Početně je zastoupen tento výraz slaběji než *populus*, ale častěji než *vulgus*. Záporné konotace jsou dány tím, že jako *vulgus* i *populus* podléhá omylu a je povrchní – ale menší míře než *vulgus* a *populus*. Jako další vlastnost určuje Š. Dittrich nevědomost a hloupost. Dalším sémantickým rysem přítomným u výrazu *turba* je podobně jako u *populus* početnost a navíc různorodost.

Menšího rozsahu jsou kapitoly 4. (36-38) a 6. (57-58) o výrazech *multitudo* a *plebs*.

Závěry práce shrnuje Š. Dittrich v poslední 7. kapitole, v níž postupuje systematicky a systematicky vhodně doplňuje i přehlednými a instruktivními grafy.

Práce je založena na interpretaci jednotlivých míst, na nichž se sledované slovo vyskytuje a bere v úvahu kontext daný celým dopisem. Jednotlivá excerpovaná slova a nejdůležitější jejich charakteristika jsou zaznamenána také v podrobných přílohách, jichž je celkem třináct. Uspořádání výkladu v rámci každé kapitoly či kapitolky je promyšlené a vzhledem k mezititulcům i velmi přehledné. V dobré snaze vyjádřit u negativních konotací zkoumaných hlavních tří výrazů stupeň „negativnosti“ zvolil Š. Dittrich takový postup, že si vytvořil stupnici a podle níž poměřil stupeň síly negativních konotací u jednoho slova a vyjádřil ji také procentuálně a navíc porovnal stupeň síly negativních konotací u všech tří slov.

Zvláštní ocenění zaslouží, jak již bylo naznačeno sám závěr. Zde Š. Dittrich porovnáním daných slov užitých v blízkém okolí naznačuje, že jen v některých případech mají k sobě svým významem a svými konotacemi blízko slova *populus-vulgus*, *populus-turba*, *vulgus-turba*. Na grafech pak názorně vyjadřuje záporné konotace celkově i v případě tří specifických rysů. Dále srovnává a na grafu vyznačuje rozdíly mezi zkoumanými výrazy, pokud se týká jejich výskytu ve výpovědi s komunikační funkcí výzvovou. K těmto grafům se ještě vrátím v připomínkách. Také pokus o zjištění rozdílu mezi výrazy *populus* a *turba* je vítaný, i když vlastně jde o to, že se do závěru zahrnuje ještě vlastní proces zkoumání,

Pokud se týká kritických připomínek, považuji za závažnější z nich interpretaci na dvou dále uvedených místech i závěr z ní vyplývající.

Vždy je přítomno nebezpečí, že při interpretaci jednotlivých míst se zapomene na větší kontext. Tak na s. 26 při výkladu pasáže z 81. dopisu [14] 81,30 zůstala bez interpretace úvodní věta, která je důležitá:

Sed quemadmodum illa credidimus (sc. populo), sic et hoc eidem populo credamus
Váhu má jednak z toho důvodu, jak Seneka použil plurálu, dále je důležité říci, co zahrnují *illa*, a poté, co se vysvětlí předchozí část, ukáže se, že zájmeno *hoc* zastupuje jen ten jediný uvedený případ, kdy se má lidu – *populus* věřit.

Dále jde o interpretaci pasáže na s. 43 [28] 43,4

Bona conscientia turbam advocat, mala etiam in solitudine anxia atque sollicita est. Toto místo se v první řadě týká, jak píše i kolega Dittrich, čistého a špatného svědomí a vypovídá právě o nich, nikoli o charakteru těch, kteří jsou zde označeni jako *turba*. Výraz *turba* je zde v protikladu slova *solitudo* ve smyslu nejspíše veřejnost, před níž se *bona conscientia* neuzavírá. Hlavním prvkem je v této pasáži *bona conscientia*, o charakteru *turba* se nic pozitivního nevypovídá. Čili platí slova, která uvádí Š. Dittrich na následující straně 44 ...” *že ani v ukázce [28] možná nejde o něco kladného, jak se zdálo*”, s tím rozdílem, že *adv.* možná podle mne není na místě.

Pochybnosti mám také při interpretaci pasáže v oddílu 5.4 *Turba* hodná politování na s. 44, protože výraz *turba* zde podle mého názoru plní funkci kvantifikátoru, která se u výrazu *populus* ani *vulgus* u Seneky nevyskytuje, vyjadřuje nepočítanou kvantovost jako číslovky *mnoho*, *málo* a hovorově v češtině “*moře*”, “*hromada*”. Pokud by se tato námitka ukáže správná, mám za to, že by se tento fakt promítl i do grafů. Jak?

Za méně závažnou připomínku pokládám následující. Týká se opět interpretace místa, které tentokrát slouží jako exemplum povrchnosti *populus*:
s. 31 [19] 68,4. Nejde tu spíše jen o zvědavost?

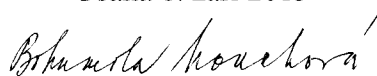
Pokud se týká stylistického zpracování bakalářské práce, je možno je ještě zlepšit: vyvarovat se sklouznutí k hovorové řeči anebo zase k výrazům patřícím na jinou stylistickou rovinu (např. rozjímání místo úvaha), na s. 19, 10 ř. bych přece jen volila zájmeno *je* místo *ho*. Doporučuji zvážit užívání slova “mudrc”, přičemž inspiraci k překladu čerpat z novější literatury o stoicismu.

Jako celek však hodnotím tuto bakalářskou práci velmi pozitivně, a to pro dobré rozvržení práce, pro celkovou adekvátní interpretaci pasáží, úspěšnou snahu o objektivizaci některých závěrů pomocí stupnice a procentuálního vyjádření i pro úspěšnou snahu dojít k syntéze a představit ji názorně pomocí grafů.

Práce má také všechny další náležitosti, jež jsou požadovány dle předpisů, je upravená a opravená, ba překlepy se v ní nevyskytují.

Představuje tedy velmi vhodný podklad pro obhajobu; navrhuji známku velmi dobrou velmi dobrou.

Praha 1. září 2013

Prof. dr. Bohumila Moučková